

Вилма КОВАЧЕВИЋ

РЕКОГНОСЦИРАЊА: БРШТАНОВА ПЕЋИНА ИЗНАД РИСНА

Истраженост пећина као могућих станишта у праисторији на подручју Боке Которске није на задовољавајући начин осветљена у археолошкој науци. Изузетак чине пећина Спила изнад Пераста и пећина Врањај изнад Херцег-Новог, које су систематски истражене и резултати објављени.¹

Настојање археолога у проналажењу локалитета одвијају се стално, било кроз организовање рекогносцирања терена или кроз појединачне истраживачке подухвате². Спорадични обиласци терена дали су податке о још једној пећини, која је била настањена у раном и развијеном бронзаном добу, а то је Далетина пећина изнад насеља Доброте код Котора³.

Обилазак Брштанове пећине је био 15.02.2001. године. Екипу су сачињавали археолози: Вилма Ковачевић и Јован Мартиновић из Регионалног завода за заштиту споменика културе из Котора и Виктор Варга из Завичајног музеја из Херцег-Новог. Водичи до пећине су били Бранко Кривокапић и Бошко Ћуковић из Рисна⁴.

Пећина се налази на обронцима брда које се уздиже изнад Рисна, прецизније: изнад локалитета “Царине” и утврђења “Градина” (слике 1 и 2), на надморској висини од око 500 метара. Приступна стаза је водила до

¹ Ове двије пећине су истражене, а резултати објављени: Ч. Марковић, Неолит Црне Горе, Београд, 1985., И. Пушић, Пећина Врањај, праисторијско станиште изнад Херцег-Новог, Подгорица, 1999.

² Један од значајнијих обилазака овог подручја био је пројекат Црногорске академије наука и умјетности: Рекогносцирање терена Боке Которске у циљу израде и комплетирања археолошке карте Црне Горе. Том приликом је евидентан један прој пећина и окапина и то нарочито у оријенском масиву подручја Кривошија. Екипу су сачињавали археолози: мр Илија Пушић, Вилма Ковачевић и пок. Ранко Кујовић.

³ В.Ковачевић, Резултати обиласка Далетине пећине изнад Доброте у Котору, Годишњак Поморског музеја Котор, XLIII-XLVI 1995-1998.

“Градине”, а даље се прилазило по окомитим стијенама и осипини. Сам улаз у пећину је добро сакривен, а са њега се пружа изванредан поглед на Рисански залив, па преко тјеснаца Вериге на Тиватски залив, а преко полуострва Луштица на отворено море (слика 3). Овакав стратешки положај је омогућавао благовремено уочавање непријатеља, који би евентуално долазио морским путем. Изнад ове пећине је стрма окомита литица, а са стране оштре стјеновите косе, које су браниле улаз у пећину. Испод саме пећине је велика расјелина која се спушта до самих Царина и која је богата водом. Отвор пећине је окренут према југу и полукружног је изгледа (слика 4). У унутрашњости пећине и у зимском периоду има сунца⁵. Димензије отвора улаза су у основи 9,5 метара, а највећа висина 7 метара. Дубина пећине је 16 метара, а свод се спушта према унутрашњости. Уочено је да дјелимично прокишњава. Дно пећине је равно, а испред самог улаза је мањи плато са неколико стијена (слика 5).

У пећини је направљена пробна сонда димензија 1 x 1,5 метара (слика 6). Сонда је лоцирана у предњем дијелу пећине, на самом улазу. На самој површини сонде су уочени керамички уломци, а испод рецентног слоја дубине 10 - 30 цм почели су се појављивати фрагменти керамике. Због недостатка опреме и радне снаге није се копало дубље.

У земљаном ископу пронађен је укупно 31 фрагмент керамичких уломака. Фрагменти су припадали углавном мањим посудама, а могу се сврстати у три групе:

- финије посуднице тањих зидова са декорацијом
- мање посуднице грубље израде, дебљих зидова
- веће грубље посуде са траговима гаражи.

За израду се користила глина од жућкасте до црвенкасте боје, са примјесима зрнаца пијеска.

Од карактеристичних детаља издвајамо сљедеће фрагменте, приказане на таблама I и II:

- Обод посуде израђене од црвенкасте глине, спољна страна глеђосана, са трагом хоризонталних линија као украса (ТI,1)
- обод мање посуднице од фино прочишћене црвенкасте глине. Испод обода на спољној страни декорација од двије укошене танке линије (Т II,3)
- обод мање посуднице од мрке земље (Т I, 5)
- обод мање посуднице тањих зидова од свијетле глине, глеђосана, са плићим урезима на спољној страни самог обода (Т I, 9)
- обод посуде од жућкасте земље свијетло печене. Врх обода таласасто изведен притиском прста (Т I, 2)

⁵ На дан обиласка пећине, 15.02.2001. године у 12 часова, сунце је допирало до самог краја пећине.

- обод мање посуднице свијетло печене, глеђосане. Са спољне стране испод обода тачкасти урези у низу. Испод обода двије хоризонталне линије (Т I, 4)
- фрагмент трбуха посуднице од црвенкасте земље са примјесам пијеска. Има хоризонталну тракасту апликацију, могуће да је дршкица (Т I, 6)
- фрагмент трбуха посуде тањих зидова са декоративним украсом пет концентричних полукружних линија (Т I, 7)
- фрагмент посуде дебљих зидова са траговима дршке (Т I, 8)
- фрагмент тракасте дршкице од црвенкасте земље (Т II, 8)
- фрагмент дна и трбуха посуде са траговима гарежи (Т II, 2)

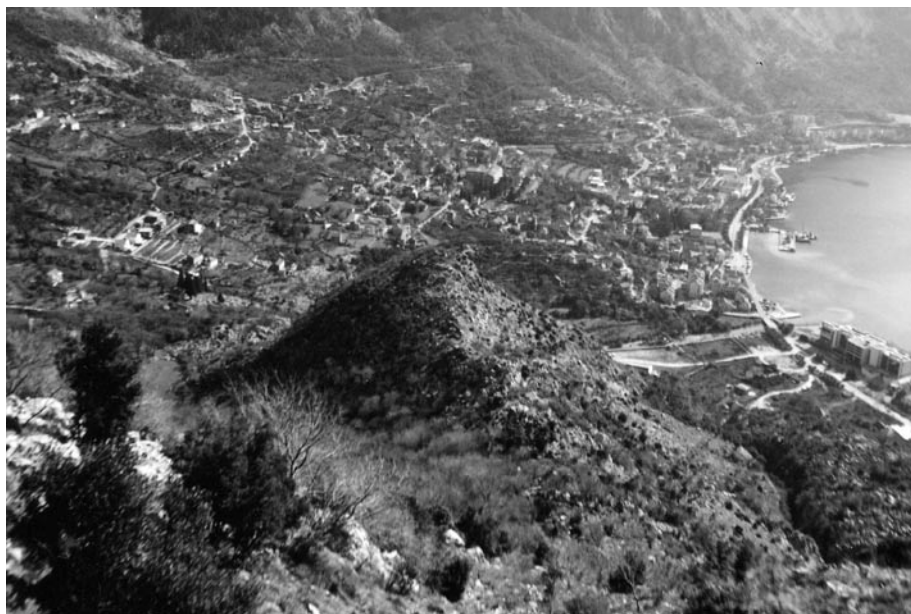
Међу ископаним материјалом налази се још фрагмената трбуха већих и мањих судова, али без карактеристичних детаља који би могли дати податке о изгледу и облику посуде. На појединим примјерцима је уочљива фина обрада површине црним фирнисом (Т III, 1,4).

Општи подаци и скроман налаз керамике могу на основу аналогije дати податке о оквирном времену када је пећина била настањена. Начин израде керамичких посуда и начин декорације упућује нас на период бронзаног доба, који је заступљен на приобалном подручју Јадрана. Бројни налази дуж источне јадранске обале дају доста података за разматрање и проучавање вучедолског културног комплекса, односно, јадранског типа тзв. љубљанске културе на потезу од тршћанског приморја па до Албаније⁶. Географски најближи локалитети: Грапчева шпиља на отоку Хвару, Гудња код Стона, Мала Груда у тиватсаком пољу, Рубеж код Никшића, Пазхок у Албанији, а нарочито пећина Врањај изнад Херцег-Новог, дају нам доста аналогног материјала за датирање налаза из Брштанове пећине изнад Рисна. За сада се може предпоставити да је на територији Боке Которске и у њеном залеђу крајем енеолотског периода егзистирала посебна варијанта јадранског типа љубљанске културе⁷.

Систематска истраживања Брштанове пећине, као и још неких пећина у подручју Боке Которске сигурно би дала драгоцене податке за овај још недовољно проучен период на освиту цивилизације.

⁶ С.Димитријевић, Вучедолска култура и вучедолски културни комплекс, Јадрански тип љубљанске културе, Праисторија југословенских земаља - енеолит, Сарајево, 1979.

⁷ И.Пушић, Пећина Врањај, Подгорица, 1999.

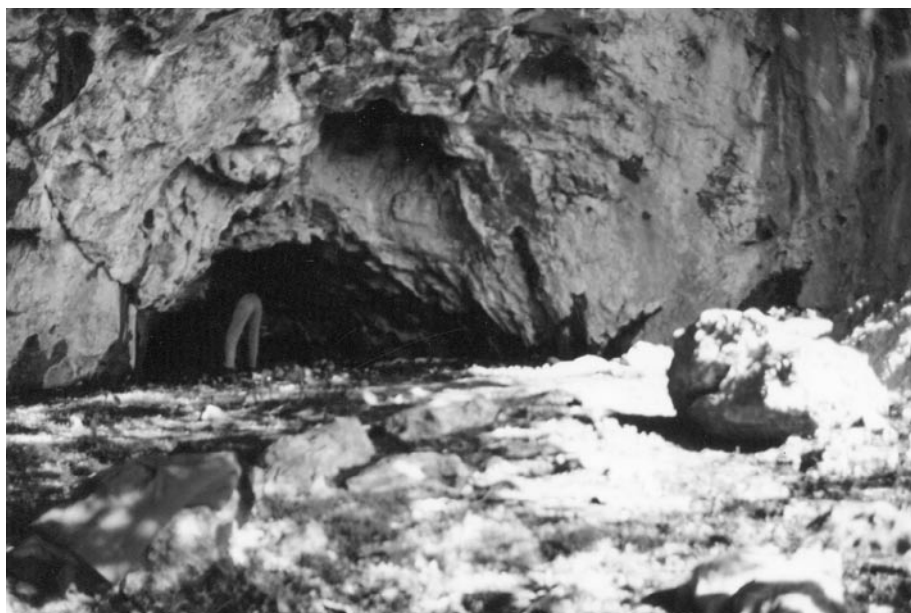
Поглед из пећине на Царине и Градину у Рисну

Утврђење Градина изнад Царина у Рисну

Поглед на Рисански залив и отворено море

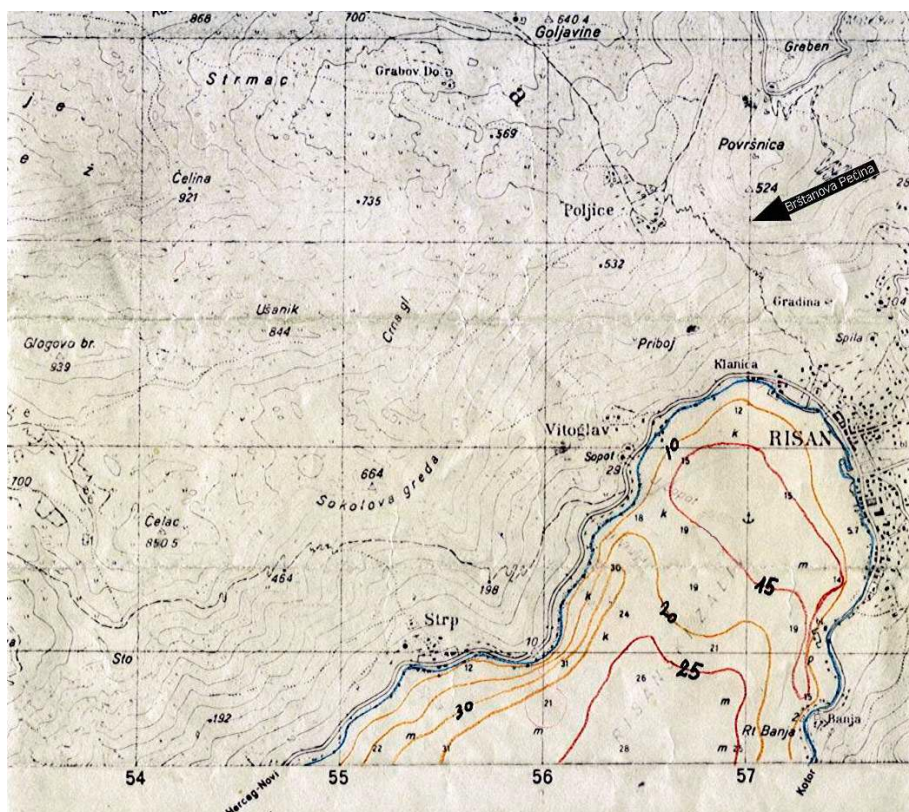
Улаз у Бриштанову пећину

Плато испред Брштанове пећине

Сонда у унутрашњости пећине

Т I

1

2

3

4

5

6

7

8

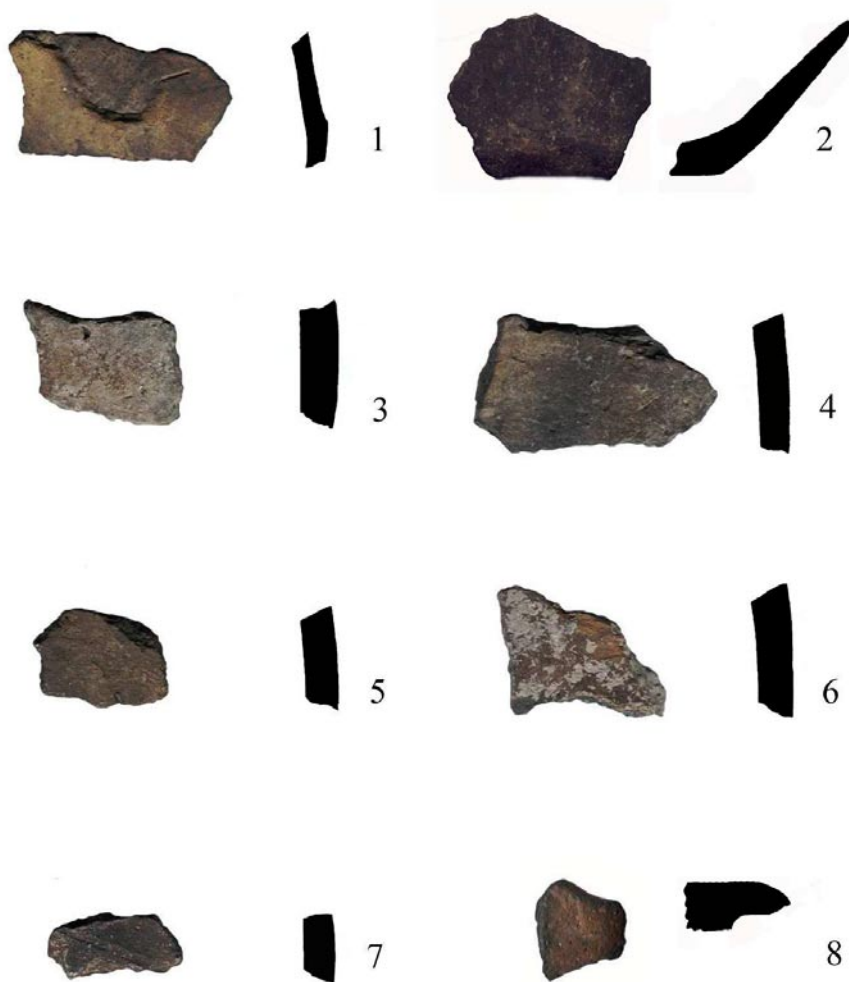
9

0 cm

5 cm

Т II

0 cm 5 cm

Т III

1

2

3

4

5

6

0 cm

5 cm

T IV

1

2

3

4

5

6

7

8

0 cm

5 cm